

УДК 378

Р.М.Монько

Тернопільський національний педагогічний університеті мені Володимира Гнатюка

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНІКИ ТА ІНФОРМАТИКИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

У статті розкрито окремі шляхи вдосконалення системи професійної підготовки вчителів техніки та інформатики у Республіці Польща. Досліджено еволюцію назви навчального предмета «техніка». Окреслено основні завдання загальнотехнічної та інформаційної освіти. Наведено професіограму сучасного вчителя техніки та інформатики Республіки Польща.

Сучасний етап розвитку суспільства зумовлює зростаючу потребу у формуванні творчої особистості вчителя. Реалізація цього завдання покладена на систему освіти, яка сьогодні потребує принципово нових підходів до професійної підготовки вчителя третього тисячоліття, фахівця нової генерації. Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), закони України «Про освіту» (1999 р.), «Про вищу освіту» (2002 р.), Державна програма «Вчитель» (2002 р.) наголошують на необхідності забезпечення суттєвого зростання предметної, методичної та наукової компетентності випускників, підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, спроможного до ефективної професійної діяльності. Найбільш важливими факторами розвитку країни стають, поряд із професійною компетентністю, такі якості працівника, як творчість і здатність до безперервного розвитку та самоосвіти.

Польща – країна дуже близька за світоглядом до України, крім того, вона вже декілька років у Євросоюзі і має досвід переходу від командно-адміністративної системи до демократичної. У ній раніше, ніж в Україні, почалися реформи в освіті і суспільстві.

Загальнотехнічне навчання в Польщі поряд із гуманітарним та природничим є необхідним елементом сучасної загальної освіти. Основний вплив на запровадження до обов'язкового навчання молоді предмету з характером практичних дій мало зростаюче значення праці, зокрема творчої праці, й виникаюча звідси необхідність пристосування професійних кваліфікацій та компетенцій до потреб життя, що вимагало включення власної активності людини. Це супроводжувалося щораз чіткішим зауваженням значення праці для формування особистості людини.

Проблемі освіти, зокрема, технічної освіти в Польщі присвятили свої дослідження польські вчені: Т. Новацкі, З. Дамбровські, В. Жажецка, А. Маршалек, С. Шаек, Р. Польни, Х. Поханке, М. Фурманек та ін.

Вплив технічної освіти на різносторонній розвиток особистості вивчали: Х. Поханке, Й. Напюрковський, С. Стасилович, З. Волк, М. Фрейман, Б. Петрулевич та ін.

Досвід по формуванню в учнів технологічних умінь та шляхи удосконалення професійної підготовки вчителів технічного напрямку в Республіці Польща можуть бути корисними і для організації навчального процесу в Україні. Адже у сучасних умовах роботи школи нашої держави, коли значно обмежено час на реалізацію загальнотехнічного предмета у базовій школі, надзвичайно важко, з одного боку, забезпечити правильність підбору творчих завдань, в яких повністю реалізується процес ознайомлення учнів з технологічними вміннями, а з другого боку, виконати завдання, визначені програмовою основою загальної освіти. Тому вчителі, які усвідомлюють важливість формування вміння практичних навичок повинні намагатися враховувати на уроках трудового навчання повний цикл технологічних дій (аналіз потреб, проектування, конструювання конструкційно-технологічне планування, створення і експлуатація об'єктів техніки, ліквідація шкідливих наслідків технічних дій).

Метою написання статті є окреслення напрямків покращення професійної підготовки вчителів інформаційно-технічного напрямку в Республіці Польща.

У Республіці Польща концепції загальнотехнічного навчання досить часто підлягали змінам, що було зумовлено змінами в економіці, науці (техніці) й культурі. За зміною назв навчального предмета (від ручної праці, практично-технічних занять, технічного виховання, праці-техніки до техніки) йшли модифікації цілей і змісту загальнотехнічного навчання, так щоб пристосувати його до змін, що відбуваються в житті людини, поточних трендів і пропагованих цінностей, сучасного стану науки, техніки й технічного середовища, зацікавлень та прагнень

учнів. У цьому аспекті, на безперервну зміну профілю загальнотехнічного навчання, немалий вплив мало створення комп'ютерних класів в школах та організація систематичних занять з інформатики. Однак не змінювалося принципове положення, що загальноосвітня школа повинна забезпечити молоді основи технічної освіти в рамках наближення школи до життя, а учнів – до актуальної технічної дійсності [5].

У положеннях реформи польської системи освіти була зміна не тільки організації школи, але й зміна педагогічної культури шляхом застосування нових програм навчання, інших методів навчання та оцінювання, надання більшої автономії та свободи для вчителів, майстерності контакту з учнями та батьками.

Серед представлених Міністерством Польської Республіки освітніх пропозицій знаходиться також загальнотехнічна освіта та інформаційна освіта, які актуально реалізуються в межах загальної освіти в загальноосвітніх школах – базових і середніх. Рамковий план навчання, загальнотехнічну й інформаційну освіту спочатку було об'єднано предметним блоком *техніка-інформатика* у кількості двох годин на тиждень. Припускалося, що в освітньому блоці *техніка-інформатика* слід системно трактувати загальнотехнічну й інформаційну освіту, оскільки це галузі, що взаємно переплітаються й підтримуються [1]. Крім того поєднання в один освітній блок *техніки* та *інформатики* створює широкі можливості осучаснення навчання й викладання *техніки* та *інформатики* не тільки з методичного, але й зі змістового аспекту. Отже, було висловлено сподівання, що досвід найближчих років дозволить повністю інтегрувати загальнотехнічне та інформаційне навчання. Зараз згідно рамкового плану навчання для базової школи й гімназії на *техніку* й *інформатику* припадає по дві години на тиждень у трирічному періоді навчання. Якщо школа має добре обладнаний кабінет інформатики і відповідно підготовлених учителів, рекомендується, щоб для реалізації предмету *інформатика* додати години зі шкільного компоненту. Зміст, що міститься в *Програмних основах з техніки*, можна реалізовувати також за рахунок інших навчальних предметів, наприклад на уроках фізики [1].

Сучасна концепція загальнотехнічної освіти в Республіці Польща передбачає, що програми навчання *техніки* й *інформатики* повинні враховувати [1; 4]:

1. Головні течії сучасної педагогіки з особливим урахуванням:
 - а) необхідності вирішення педагогічних проблем в течії припущень методології системних досліджень;
 - б) експонування умов для побудови суб'єктивності виховання у навчальних процесах;
2. Визнання загальнотехнічної освіти підсистемою загальної освіти, що означає необхідність співучасті цієї галузі освіти в реалізації спільних для всієї освітньої системи педагогічних завдань;
3. Висновки, що впливають з раптових якісних змін у характері та напрямках розвитку сучасної техніки – її глобальність, всюдисущість, тотальний вплив на всі сфери життя людини;
4. Суспільні очікування й прагнення польського суспільства, яке йде в напрямку інформаційного суспільства, в якому вбачається шанс раціонального й гідного життя людини у XXI столітті.

Положення загальнотехнічної освіти в загальному нарисі стосуються виховання, що базується на технічному змісті й діях – *виховання через техніку*, яке охоплює крім головних знань про технічну дійсність та засвоєння визначених техніко-технологічних умінь, формування бажаних протехнічних позицій, які, в свою чергу, дозволяють функціонувати в актуальній і передбачуваній науково-технічній цивілізації. Реалізація головних функцій виховання через технічну діяльність вимагає досягнення цією галуззю виконання системи головних цілей, які повинні бути прийняті як основа організації різних форм виховання у цій галузі. Серед них виділяється підтримка вихованців у досягненні [3]:

- пізнання, розуміння й оцінювання себе як людини з неповторними вимірами особистих рис, активного творця й користувача результатів технічної діяльності;
- пізнання, розуміння й оцінювання середовища проживання людини та її різноманітних зв'язків із природним та суспільним середовищем;
- пізнання, зрозуміння й оцінки місця й ролі працюючої людини в світі техніки, приреченої на примус сучасності, у тому числі також розуміння значення механізованої праці в удосконаленні людини та її середовища;
- пізнання й зрозуміння системи загальнолюдських цінностей та їх значення в житті кожної людини й функціонування в різних формах її життєвої активності;

- інтелектуальної, практичної й моральної справності вихованців у сфері їх потенційних можливостей до диференційованих технічних дій, гідних людини.

Сучасні концепції загального навчання (трактовані як ідея, програма або дидактично-виховна практика) знаходять віддзеркалення в сучасній системі головних цілей загальнотехнічної та інформаційної освіти, які охоплюють пізнання й розуміння [5]:

- себе як людини, що творчо діє в технічно-інформативному середовищі й застосовує результати діяльності інших людей та минулих поколінь;
- середовища проживання людини, у тому числі технічно-інформативного середовища та його зв'язків із природним та суспільним середовищем;
- загальнолюдських цінностей, їх тривалості та змінності, спричиненій цивілізацією, що розвивається.

Це виклики, які ставляться перед загальнотехнічною та інформативною освітою як галузями педагогічних дій, що підтримують всебічний розвиток вихованців, який базується на загальнолюдських цінностях і власній системі переконань – в будіванні власної людяності. А тому наголошуються такі провідні цілі освіти як: підготовка людини до дорослого життя, до вміння давати собі раду в житті, до духовного переживання, функціонування в суспільстві й шанування загальнолюдських моральних принципів.

Основними завданнями загальнотехнічної освіти є [4]:

- ознайомлення учня зі світом сучасної техніки – демонстрація її зв'язку з різними галузями науки з метою доведення учнів до розуміння, що сучасна техніка відрізняється від техніки минулих років;
- ознайомлення учня зі світом сучасної культури, що означає одночасно необхідність демонстрації історичної ролі техніки – потребу демонстрації найважливіших явищ в історії розвитку цивілізації, які визначають як сьогоднішній, так і майбутній образ дійсності, а також якість життя людини в цьому світі;
- культуротворчу роль сучасної техніки – її глобальний, тотальний, позитивний і негативний вплив на життя кожної людини, тісний зв'язок сучасної техніки з наукою та мистецтвом;
- демонстрування зв'язку сучасної техніки з прагненнями, стремліннями й планами перспективного розвитку спільноти місцевої, регіону, держави;
- доведення до розуміння явищ оточуючої учня дійсності – пізнання учнями мови техніки, мови рисунку й графічних символів, основних технічних категорій стосовно тих явищ, які є визначниками для сучасної техніки, як наприклад: інформатика, інформаційні технології;
- підтримка розвитку технічних пізнавальних здібностей (семантики й прагматики технічної мови, уяви й технічного мислення) а також інших схильностей саморозвитку, що дають можливість навчатися й далі також у галузях техніки, що становить фундамент дуже багатьох професій в економіці;
- пробудження технічної цікавості, розвиток зацікавлення й захоплення технічними діями відповідно до індивідуальних здібностей учнів;
- підготовка вихованців до раціональної поведінки й відповідального прийняття рішень у змінних технічних ситуаціях, в їх життєво й змістовно диференційованих формах активності;
- підтримка розвитку систем загально технічних умінь, зокрема в таких сферах як: розпізнавання показників технічних явищ, проектування необхідних змін у наявних ситуаціях, технічне конструювання, препарування дій (утому числі їх планування), реалізація різних елементарних технічних дій, раціональна експлуатація витворів техніки, вразливість на порушення рівноваги в середовищі технічної дії;
- потребу постійного розвитку національної свідомості, почуття гордості за приналежність до польського народу, творці й винахідники якого внесли значний вклад у розвиток техніки, а тим самим сучасної культури й цивілізації.

Серед загальних цілей інформаційної освіти можна виділити [2; 4]:

- навчання способу розв'язування з застосуванням комп'ютера простих проблем, пристосованих до знань, зацікавлень та вміння учнів;
- здобування практичного вміння користуватися комп'ютерним обладнанням та програмами;

- підготовка учня до застосування інформаційних понять, методів і засобів з різних галузей знань, таких як: математично-природничі, гуманітарні, художні та технічні;
- розвиток здатностей до самостійного зауваження змін в науці й техніці про комп'ютери та доповнення її у відповідному напрямку;
- вміння помічати небезпеку, яку несе за собою загальна комп'ютеризація;
- формування вміння співпрацювати й шанувати особисту власність у сфері інтелектуальної творчості.

На основі вищесказаного, можна представити професіограму сучасного вчителя техніки та інформатики, яка виглядатиме наступним чином [5]:

- *знання* – основи теорії й методики технічного виховання; психолого-педагогічні й соціологічні знання; загальні знання із суспільних наук і спеціальні в широкому розумінні знання технічного виховання; технічної культури, культури праці, технічного прогресу;
- *конструкторські вміння* – проектування формування особистості учнів; опрацювання найближчих і перспективних цілей кабінету технічної праці, технічного виховання в школі й поза школою; індивідуалізований підхід до учнів, учителів, адміністративно-обслуговуючого персоналу, батьків;
- *організаторські вміння* – організація індивідуальної й самостійної роботи в класі, кабінеті, вдома; організація колективної праці (конкурси, імпрези, фестивалі) та позаурочної й позашкільної роботи; реалізація контролю оцінювання, допомога й методичні консультації учням; техніка й екологія;
- *комунікативні уміння* – запровадження педагогічно доцільних ситуацій, підтримування партнерських стосунків, трактування учня як суб'єкта навчання;
- *пізнавальні вміння* – вивчення об'єкту свого впливу; використання психолого-педагогічних знань, нагромадженого досвіду й літератури; аналіз своїх дій і рис особистості, вдосконалення їх; засвоєння методичних новинок; проведення роботи із самоосвіти; участь в наукових дослідженнях, наприклад, опрацювання програмових змін, підручника для технічного навчання; прогнозування в техніці; оцінювання техніки;
- *практичні вміння* – прояв деяких умінь творчого характеру; вміння проводити зустрічі, наради, імпрези, конкурси тощо; обслуговування технічних дидактичних засобів, у тому числі комп'ютера; володіння іноземними мовами; технічний прогрес; давання собі ради з технікою;
- *керівні уміння* – вміння надихати, організувати свою роботу, новаторство і педагогічна творчість; культура мовлення, сугестивність, ентузіазм, наявність мотивації, технічна культура; культура праці;
- *допоміжні вміння* – малювання, креслення, колекціонування, клеєння, вирізання, клеєння, паяння тощо;
- *уміння проектування й планування* – планування роботи в класі – на уроках різних типів; передбачення результатів планування; аналіз дидактично-виховної ситуації і відповідного (ефективного) її вирішення; відповідний розподіл матеріалу навчання; збереження необхідних теоретичних і практичних пропорцій; передбачення втоми, безпека праці;
- *вміння сприймати й адаптуватися* – розуміння внутрішнього стану учня; вміння відрізнити поточну інформацію про учня від його постійної характеристики; накопичення знань про позитивні й негативні риси учня; визначення, якої допомоги потребує учень у даній ситуації; застосування способів праці й розкладання матеріалу з урахуванням принципів навчання, особливо принципу індивідуалізації; розв'язування методичних проблем залежно від умов навчання;
- *риса особистості* – творчий характер мислення, самокритичність, педагогічний оптимізм, відповідна мораль; здібності, уява, спостережливість, технічні, інформативні зацікавлення;
- *інші* – хороший стан здоров'я (психічний і фізичний).

Підготовка учителів інформаційно-технічного напрямку має на меті підготувати їх до самостійного навчання й виховання в загальноосвітній школі, а також сформувати їх як учителів, що мають такі професійні компетенції, в яких містяться професійні вміння, придатні у процесі навчання – учіння техніки.

Розвиток вчителя за професією полягає у формуванні в його практиці нових стереотипів і схем, у формуванні щораз досконаліших форм утримання рівноваги між суб'єктом і дійсністю. У ході виконаної роботи вчитель навчається, тобто змінює свою поведінку під впливом

зовнішніх умов і залежно від помічених результатів своїх дій. Таке навчання є рівнозначне з нагромадженням, організацією та розвитком власного педагогічного досвіду. У ході практики вчитель розширює свою пізнавальну сферу, пізнає різні програми дій та умови їх реалізації. Як наслідок змінюються його властивості як суб'єкта діяльності – відбувається його професійний розвиток у психолого-педагогічному аспекті.

1. W. Walat, Zestaw rocznych planów pracy dydaktycznej dla nauczycieli techniki-informatyki w szkole podstawowej, Wyd. Oświatowe FOSHE, Rzeszów 2000, s. 215.
2. E. Gurbiel i in., Informatyka. Poradnik dla nauczycieli szkoły podstawowej. Technologia informacyjna w edukacji, WSiP, Warszawa 2001, s.186.
3. Niektóre problemy modernizacji metodycznego przygotowanie nauczycieli techniki, Problemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli techniki, Wyd. Oświatowe WPS Opole 1989, s. 77–80.
4. E.Neroba. Techniczno-informatyczne przygotowanie młodzieży dla potrzeb współczesnego rynku pracy, Edukacja techniczna, I. Wilsz (red.) Wyd. WSP Częstochowa, 2003.–№6. s.33–37.
5. W. Furmanek, Dokąd zmierza wychowanie techniczne? Humanistyczne aspekty wychowania przez technikę, Wyd. Oświatowe FOSHE, Rzeszów 1993, s. 143.